

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

1/2017

гр.София, 09.07.2019 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегии, в съдебно заседание на 09 май 2019 година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
СВЕТЛА ДИМИТРОВА

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАНЯ АЛЕКСИЕВА
ТОТКА КАЛЧЕВА
ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА
БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА
МАРИЯ ИВАНОВА

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|-------------------------|-----------------------|
| 1. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ | 11. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА |
| 2. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА | 12. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА |
| 3. СВЕТЛА ЦАЧЕВА | 13. МАРИО ПЪРВАНОВ |
| 4. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА | 14. ЕМИЛ МАРКОВ |
| 5. ВЕСКА РАЙЧЕВА | 15. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА |
| 6. ПЛАМЕН СТОЕВ | 16. ЕМИЛ ТОМОВ |
| 7. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА | 17. АЛБЕНА БОНЕВА |
| 8. ЗЛАТКА РУСЕВА | 18. БОНКА ДЕЧЕВА |
| 9. ДИЯНА ЦЕНЕВА | 19. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА |
| 10. БОЙКА СТОИЛОВА | 20. ЖИВА ДЕКОВА |

- | | |
|-------------------------|------------------------|
| 21. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА | 40. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА |
| 22. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА | 41. ГЕРГАНА НИКОВА |
| 23. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА | 42. ПЕТЯ ХОРОЗОВА |
| 24. ВАСИЛКА ИЛИЕВА | 43. МАЙЯ РУСЕВА |
| 25. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА | 44. АННА БАЕВА |
| 26. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА | 45. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА |
| 27. ЗОЯ АТАНАСОВА | 46. НИКОЛАЙ МАРКОВ |
| 28. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ | 47. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ |
| 29. ВЕСЕЛКА МАРЕВА | 48. СВЕТЛА ЧОРБАДЖИЕВА |
| 30. БОРИС ИЛИЕВ | 49. ЕРИК ВАСИЛЕВ |
| 31. БОНКА ЙОНКОВА | 50. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА |
| 32. БОЯН ЦОНЕВ | 51. ВАНЯ АТАНАСОВА |
| 33. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА | 52. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ |
| 34. РОСИЦА БОЖИЛОВА | 53. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА |
| 35. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ | 54. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ |
| 36. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ | 55. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА |
| 37. КОСТАДИНКА НЕДКОВА | 56. ВАСИЛ ХРИСТАКИЕВ |
| 38. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА | 57. ГАЛИНА ИВАНОВА |
| 39. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ | 58. АНЖЕЛИНА ХРИСТОВА |

при участието на секретаря Красимира Атанасова
постави на разглеждане тълкувателно дело № 1 по описа за 2017 г.
на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии
докладвано от съдия МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА

С Разпореждане от 07.04.2017 г. на Председателя на ВКС, на основание чл.128, ал.1 от ЗСВ и чл.292 от ГПК, е образувано тълкувателно дело №1/2017 г., поради констатирана противоречива съдебна практика по следните въпроси:

1.Какъв е порокът на въззивно решение, постановено при наличие на основание за спиране на производството по чл.229, ал.1, т.4 ГПК;

2.Допустимо ли е исково производство в хипотезата, при която посоченият в исквата молба ответник е починал преди предявяването на иска.

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на Върховния касационен съд, за да се произнесе по поставените въпроси, съобрази следното:

1. По въпроса за порока на въззивното решение, постановено при наличие на основание за спиране на производството по чл.229, ал.1, т.4 ГПК, съществува противоречива практика на състави на ВКС, създадена при сега действащия ГПК (в сила от 01.03.2008 г.) .

В едната група решения е прието, че въззивното решение, постановено при наличие на основание за спиране на делото по чл.229, ал.1, т.4 ГПК, е недопустимо и подлежи на обезсилване, тъй като връзката на преюдициалност между делата е отрицателна процесуална предпоставка за упражняване правото на иск по обусловеното дело, за която съдът следи служебно. Съдебните състави са се позовали на приетото разрешение по т.8 от ТР №1/17.07.2001 г. на ОСГК, че когато основанието за спиране на производството по чл.182, ал.1, б. „г” и б. „д” ГПК (отм.), сега – чл.229, ал.1, т.4 и т.5 ГПК, се е осъществило пред въззивния съд, но той е постановил решението си без да спре производството, при обжалване пред ВКС съдебният му акт подлежи на обезсилване като недопустим. При възприетата квалификация на порока по чл.281, т.2 ГПК въззивните решения са обезсилени и делата са върнати за ново разглеждане от друг въззивен състав с указания за спирането им, респ. за съобразяване на решението по обуславящото дело.

В другата група съдебни актове на ВКС съставите са приели, че въззивното решение, постановено в нарушение на нормата на чл.229, ал.1, т.4 ГПК е неправилно (чл. 281, т. 3, предл. 2-ро ГПК), поради допуснатото от съда съществено нарушение на основно съдопроизводствено правило – делото не е спряно, въпреки наличието на данни за висящ преюдициален спор, който е от значение за правилното решаване на обусловеното дело. Въззивните решения са отменени и на основание чл.293, ал.3 ГПК делата са върнати за ново разглеждане на въззивния съд с указания да се предприемат необходимите процесуални действия в зависимост от етапа, на който се намира обуславящото производство.

Противоречието в съдебната практика на ВКС при сега действащият ГПК (в сила от 01.03.2008 г.) е породено от различната правна квалификация на порока (недопустимост или неправилност), от който е засегнато въззивното решение, когато то е постановено при наличие на основание за спиране на производството по чл.229, ал.1, т.4 ГПК. И в двата случая касационните състави са приели, че несъблюдавайки правилото на чл.229, ал.1, т.4 ГПК въззивният съд е допуснал съществено процесуално нарушение, което опорочава постановеното решение. Практически един и същ е и крайният резултат от касационното обжалване - делата са върнати на въззивния съд за повторно разглеждане и решаване със задължителни указания за предприемане на необходимите процесуални действия за съобразяване на преюдициалния спор в зависимост от етапа, на който се намира.

При действащата уредба на касационното производство, противоречието във възприеманата различна квалификация на порока на въззивното решение е от значение за фазата по селектирането на касационните жалби, с оглед предпоставките и основанието, на което би

могъл да бъде допуснат касационният контрол. Ако нарушението на процесуалната норма на чл.229, ал.1, т.4 ГПК обуславя недопустимост на въззивния акт, касационният контрол ще следва да се допусне служебно от ВКС в изпълнение на задължението му да следи за спазването на процесуалните норми, обезпечавачи валидността и допустимостта на съдебните решения, в какъвто смисъл е разрешението по т.1 от ТР №1/19.02.2010 г. по тълк.д. № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС, възпроизведено в новата редакция на чл.280, ал.2, предл. 2-ро ГПК, (обн. ДВ бр.86 от 27.10.2017 г., в сила от 05.11.2017 г.). Ако неспазването на нормата на чл.229, ал.1, т.4 ГПК е порок, водещ до неправилност на въззивното решение, поради допуснатото съществено нарушение на съдопроизводствено правило, селектирането на касационната жалба би било обусловено от формулиран от касатора конкретен правен въпрос при наличието на предпоставките по чл.280, ал.1 ГПК.

Тълкувателното питане в контекста, в който е зададено, с оглед конкретно констатираното противоречие в решенията на състави на ВКС, постановени в производство по чл.290 – чл.293 ГПК, лимитират отговора на въпроса за вида порок на въззивното решение за случаите, когато основанието по чл.229, ал.1, т.4 ГПК за спиране е възникнало до момента на постановяване на въззивния акт, но въпреки това в нарушение на правилото по чл.229, ал.1, т.4 ГПК висиящността на преюдициалния спор не е зачетена от решаващия съд. С оглед на това, въпросът предполага изясняване значението на процесуалното правило по чл.229, ал.1, т.4 ГПК и последиците от нарушаването му от въззивния съд при обжалване на решението пред ВКС.

При така изложеното, по поставения за тълкуване въпрос ОСГТК на ВКС намира за правилно първото разрешение, с което е прието, че нарушаването от въззивния съд на нормата на чл.229, ал.1, т.4 ГПК, когато основанието за спиране е било налице към момента на постановяване на въззивното решение, е порок, който води до недопустимост на съдебния акт (чл.281, т.2 ГПК). Съображенията са следните:

Пороците на въззивното решение при формиране волята на въззивния съд са регламентирани в чл.281 ГПК – това са пороци, водещи до нищожност, недопустимост и неправилност на постановеното решение.

Поначало, видът порок на едно съдебно решение се определя от вида и тежестта на нарушената правна норма при постановяването му, от причините довели до нарушението, както и от възможностите за отстраняването му в хода на съдебния контрол. Недопустимостта е порок, при който съдебното решение е валидно, но е постановено при липса на условия материалноправният спор да бъде разгледан по същество. Касае се за порок в процесуалноправната основа на исковото производство - за липса на положителна, или за наличие на отрицателна процесуална предпоставка, свързана с възникването, съществуването и упражняването на правото на иск.

Процесуалните предпоставки като условия за допустимост на иска, обуславят допустимостта на процеса, а с това и правото и

задължението на съда да разгледа и реши по същество правния спор между страните. Предпоставките се разграничават на абсолютни и относителни, според това, дали за тях съдът следи служебно (както е при абсолютните – подведомственост, процесуална правоспособност, дееспособност и др.), или се вземат предвид само по отвод на страната (при относителните – чл.19, чл.105, чл.117, ал.2 ГПК и др.). В съвкупността си всички те трябва да са налице през цялото време на развитие на исковия процес и към момента на постановяване на решението, за да бъде то валиден и допустим съдебен акт. Отпадането на процесуална предпоставка, респ. възникването на процесуална пречка в хода на делото, препятства развитието на процеса и винаги осуетява допустимостта на решението като процесуално действие на съда, защото прави ненадлежно упражняването на правото на иск. Това има за последица липса на право и задължение за правораздавателния орган да извършва процесуални действия, насочени към разглеждане и решаване на спора по същество.

Основанието по чл.229, ал.1, т.4 ГПК за спиране на производството по делото се разглежда в правната теория (в преобладаващата част) като абсолютна процесуална пречка за надлежното упражняване правото на иск. По същността си спирането на производството представлява временна недопустимост на развитието и завършването на висящия процес, забрана през известен период от време да се извършват процесуални действия от съда и страните по делото, насочени към решаване на спора по същество.

Конкретно, разпоредбата на чл.229, ал.1, т.4 ГПК предвижда, че съдът спира производството, когато в същия или в друг съд се разглежда дело, решението по което „ще има значение за правилното решаване на спора”. Нормата е аналогична на отменената по чл.182, ал. 1, б. „г” ГПК (1952 г.), съгласно която съдът спира производството, „когато в същия или в друг съд се разглежда дело, решението по което ще има значение за правилното решаване на предявения иск”; както и на уредбата в ЗГС - отм. (чл.520, т.2 ЗГС – 1907г.; чл. 366, т.3 ЗГС - 1930 г.) предвиждаща, че във всяко положение на делото страните могат да повдигнат отвод, а служебно съдът е длъжен да не приема делото за решаване, когато в същия или друг съд се разглежда дело, което „има тясна връзка с предявения иск”. Използваните в цитираните норми изрази са правнотехнически термини с утвърдено в практиката и теорията значение. Законодателят няма предвид всяка възможна връзка между две висящи дела, а точно определена зависимост, при която задължително следва да се зачетат последиците от влязло в сила решение или присъда по обуславящото дело .

В мотивите на ТР № 2/19.11.2014 г. по т.д. № 2/2014 г. и ТР № 8/07.05.2014 г. по т.д. №8/2013 г. на ОСГТК е посочено, че основанието за спиране по чл.229, ал.1, т.4 ГПК е налице, когато има висящ процес относно друг спор, който е преюдициален и по който със сила на пресъдено нещо ще бъдат признати или отречени права или факти, релевантни за субективното право по спряното производство. Обусловеността между двата спора се основава на връзката между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните

правоотношения. В тълкувателните мотиви по т.5 на ТР №7/31.07.2017 г. по т.д.№ 7/2014 г. на ОСГТК тази зависимост е обяснена и със съотношението между различните спорни предмети на двете дела, при което разрешаването на спора по обусловения иск е предпоставено от установителното действие на силата на пресъдено нещо на решението по преюдициалното правоотношение.

От изложеното следва, че връзката между делата, която има предвид чл.229, ал.1, т.4 ГПК, е обективната зависимост между две спорни правоотношения в съотношение на обуславящо и обусловено, която винаги е конкретно съществуваща, безспорно установена, пряко касае допустимостта или основателността на иска по обусловеното дело и поради това не предполага различия в преценките на съда по двете дела. Процесуалното значение на тази зависимост се изразява в това, че висящността на преюдициалния спор временно препятства упражняването на правото на иск по обусловеното дело, доколкото нормата на чл.229, ал.1, т.4 ГПК императивно задължава съдът да преустанови процесуалните действия по разглеждането и приключването на делото с решение по съществуването на спора. Необходимостта от съдебна преценка за наличие на преюдициална връзка и акт на съда, постановяващ спирането на обусловеното дело, не променя абсолютния характер на пречката и императивността на процесуалното правило. Съдът е длъжен да спре делото, при това независимо дали страните са поискали, или са се противопоставили на спирането. Поради това, наличието на обуславящо дело, без значение какъв е видът му (гражданско, административно, наказателно дело) и кога е образувано (преди или след обусловеното дело), актът по което следва да бъде зачетен от съда по обусловения иск с оглед разпоредбите на чл.297 – чл.298, чл.300, чл.302 ГПК, е абсолютна отрицателна процесуална предпоставка за упражняването на правото на иск и за развитието на процеса по обусловеното дело.

Спазването на процесуалните норми, уреждащи абсолютните процесуални предпоставки на правото на иск при разглеждането на делото във всяка инстанция, обезпечава законосъобразното развитие на процеса и допустимостта на съдебното решение. Нормата на чл.229, ал.1, т.4 ГПК предвижда съобразяването по обусловеното дело на нови права, факти и обстоятелства, каквито представляват установените с решението или присъдата по обуславящото дело. Това може да стане само пред съд, чиято основна дейност е решаваща, а не проверяваща. В касационното производство, развиващо се по реда на чл.290 – чл.293 ГПК, правомощията на ВКС по отношение на обжалвания съдебен акт са лимитирани в рамките на проверка за валидност, процесуална допустимост и правилност на обжалваното решение, при недопустимост да се събират нови доказателства и да се установяват нови факти. Поради това, зачитането на съдебния акт по преюдициалния спор, както разпорежда правилото на чл.229, ал.1, т.4 ГПК, поначало не може да бъде сторено от ВКС в производството по чл.290 – чл.293 ГПК, доколкото това изисква касационният съд да предприеме спиране на обусловеното дело (изключението е за фазата по чл.295 ГПК, когато ВКС действа като

решаващ съд и може да съобразява нови фактически положения, каквито представляват установените с решението или присъдата по обуславящото дело).

С оглед на изложеното, следва да се приеме, че при наличие на основание за спиране по чл.229, ал.1, т.4 ГПК (независимо кога са възникнали предпоставките за това - пред първоинстанционния или пред въззивния съд), въззивното решение ще е недопустимо и подлежащо на обезсилване като постановено при наличие на отрицателна процесуална предпоставка за упражняване правото на иск по обусловеното дело – висящ преюдициален спор, от значение за правилното решаване на обусловения спор. При обжалване пред ВКС, в изпълнение на задължението си във всяко положение на делото да следи за валидността и допустимостта на съдебните актове, ВКС ще е длъжен служебно да селектира жалбата в хипотезата на чл.280, ал.2, предл. 2-ро ГПК (обн. ДВ бр.86/27.10.2017 г., в сила от 05.11.2017 г.) - поради „вероятна недопустимост” на въззивното решение, а преценката за допустимостта, ще се извърши с решението по същество на подадената касационна жалба. В този смисъл е и разрешението по т.1 от ТР №1/19.02.2010 г. по тълк.д. № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС, легален израз на което е новоприетото основание за допускане на касационния контрол по чл.280, ал.2 ГПК. При разглеждането на жалбата, в случай, че се установи наличието на процесуалната пречка, въззивното решение като недопустимо следва да се обезсили (чл.293, ал.4 ГПК). Делото следва да се върне за ново разглеждане и решаване от друг състав на въззивния съд (освен, ако не подлежи на прекратяване – в случаите, когато резултатът по обуславящото дело е от значение за допустимостта на иска по обусловеното), с указания за извършване на необходимите съдопроизводствени действия в зависимост от етапа, на който се намира обуславящото дело. Въззивният съд няма нужда да спира производството, ако междувременно (след приключване на съдебното дирене при първоначалното разглеждане на делото до връщането му за ново разглеждане) пречката за разглеждането му е отпаднала – решението по преюдициалния спор е влязло в сила.

Предвид аналогичните норми на чл.182, ал.1, б. „г” ГПК (отм.) и чл.229, ал.1, т.4 ГПК, запазените основни характеристики на касационното производство и правомощия на ВКС в контролно-отменителната фаза по сега действащия ГПК (в сила от 01.03.2008 г.) и отменения ГПК (1952 г.), постановките на т. 8 от ТР № 1/17.07.2001 г. по т.д. № 1/2001 г. на ОСГК в разглежданата хипотеза, както и доразвитието им в т.9 от ТР №2/02.07.2004г. на ОСГК и ТК, са запазили актуалността си.

Следва да се уточни, че ако нарушението на чл.229, ал.1, т.4 ГПК е допуснато от първата инстанция, въззивната инстанция съобразно правомощията си на съд по съществуващото на спора и в изпълнение на служебното си задължение да следи за спазване на процесуалните норми, обезпечаващи валидността и допустимостта на процеса (чл.269, ал.1 ГПК), ще е длъжна със своите процесуални действия да отстрани порока, като сама спре производството по делото, за да изчака влизането в сила на решението или присъдата по преюдициалния спор и след това да разреши

висящия пред нея обусловен спор между страните.

2. По втория поставен за тълкуване процесуалноправен въпрос - допустимо ли е исково производство в хипотезата, при която посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска - в практиката на ВКС, създадена по реда на чл.290 и чл.274, ал.3, т.1 ГПК са формирани две становища.

Според първото, предявяването на иск срещу физическо лице, което към момента на постъпване на исковата молба в съда е починало, или срещу юридическо лице, което към същия момент е неправосубектно, респ. не съществува в правния мир, изключва валидното възникване на процесуално правоотношение и настъпване на целените от ищеца правни последици. Такова лице няма качеството на надлежна страна по смисъла на чл.26 ГПК, защото то не може да е субект на процесуално правоотношение и срещу него не могат да се предприемат процесуални действия. Процесуалната правоспособност на лицата е от категорията на абсолютните положителни процесуални предпоставки за възникване и надлежно упражняване правото на иск, за които съдът следи служебно. Липсата на процесуално правосубектна ответна страна към момента на завеждане на делото води до недопустимост на процеса, а не е нередовност на исковата молба, която подлежи на отстраняване по реда на чл.129 ГПК.

Според второто становище, когато исковата молба е подадена срещу ответник, който не е жив, но по делото има данни за неговите наследници, или когато в резултат на извършени от съда действия се установи, че ответникът е починал още преди завеждане на делото и бъдат издирени наследниците му, се касае за нередовна искова молба, поради насочването ѝ срещу неправосубектен ответник. Съдът следва да предприеме необходимите процесуални действия за отстраняване на недостатъците и за конституиране на надлежните правосубектни ответници – правоприемниците на починалото лице, след което делото да продължи с тях при условията на чл.227 ГПК. Обжалваните въззивни определения, с които производството е прекратено поради това, че ответник е лице, починало преди предявяването на иска, са отменени от ВКС и делата са върнати за продължаване на съдопроизводствените действия.

Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд, намира за правилно първото становище, предвид следното:

Исковият процес е двустранно производство – условие за допустимостта му е наличието на две срещуположни страни, на два различни правни субекта като ищец и ответник. Съгласно чл.26, ал.1 ГПК страни по гражданските дела са лицата от чието име и срещу които се води делото. Законът предоставя право на иск на носителя на спорното право, за което се търси защита в процеса, поради което в общия случай страни в процеса са самите субекти на спорното материално правоотношение.

Правото на иск е средство за защита на материалното право чрез разрешаване на гражданския спор със сила на пресъдено нещо. За да

породи задължение за съда да предприеме необходимите процесуални действия и да разреши конкретния гражданскоправен спор, правото на иск, като всяко субективно право, трябва да е възникнало, да съществува в полза на лицето, от чието име се предявява искът и да бъде надлежно упражнено. Възникването, съществуването и надлежното упражняване на правото на иск се обуславя едновременно от наличието на определени положителни условия (процесуални предпоставки) и от липсата на отрицателни (процесуални пречки), които са уредени в закона и за които съдът е длъжен да следи служебно както при предявяването на иска, така и в хода на производството до приключването му със съдебен акт.

Сред абсолютните процесуални предпоставки за възникването и упражняването на правото на иск, на първо място са надлежната процесуална легитимация на страните, тяхната процесуална правоспособност, тъй като нито едно съдопроизводствено действие не може да бъде извършено валидно от или срещу процесуално неправосубектно лице.

Правоспособността е основна категория на правото, която се определя по съдържание от закона. Процесуалната правоспособност (респ. правосубектност за юридическото лице) представлява признатата от закона абстрактна възможност едно лице да бъде субект на процесуални правоотношения. Процесуалната правоспособност е качество на страната в гражданския процес. Според чл.27, ал.1 ГПК процесуално правоспособен е този, който е правоспособен по материалното право.

Нормата на чл.1 ЗЛС предвижда, че всяко физическо лице от момента на раждането си придобива способността да бъде носител на права и задължения. Материалният закон изрично и изчерпателно урежда хипотезите, при които правоспособността се фингира, макар в действителност самостоятелна личност да не съществува (заченатият при откриване на наследството – чл.2 ЗН; работодател по смисъла на §1, т.1 от ДР на КТ, който не е юридическо лице и др.). Само при предявяване на иски от или срещу такива лица, когато исковете произтичат от този вид правоотношения, страната по гражданското дело може да не притежава обща правосубектност, но ще притежава специална такава по силата на приложимия материален закон.

Смъртта прекратява съществуването на физическото лице като правен субект и слага край на неговата правоспособност. Когато правоспособността по материалното право не е налице, заедно с това отпада и процесуалната правоспособност. Страни по делото могат да бъдат само процесуално правоспособни лица и това е условие за допустимостта на гражданския процес като производство. Починалото физическо лице не е правен субект, няма правоспособност и не може да бъде субект и на процесуални правоотношения като страна. Поради това, предявяването на иск срещу лице, което към този момент вече е починало, изключва изначално възникването на валидно процесуално правоотношение. Исковото производство е недопустимо и подлежи на прекратяване. В този случай не се касае до нередовност на исковата молба по смисъла на чл.127, ал.1 и чл.128 ГПК, която може да бъде поправена по реда на чл. 129 ГПК

(респ. да породи и задължение за съда да даде указания за отстраняване на недостатъците), а до липса на първоначална процесуална легитимация на главна страна в процеса. Това обуславя и невъзможност процесът да продължи по реда на чл.227 ГПК в лицето на правоприменниците, тъй като процесуалното правоприменство предполага страната да е починала в хода на процеса, при наличието на вече учредено с нея валидно процесуално правоотношение. След като процесуално правоотношение не е възниквало, то не може и да бъде „продължено” при условията на чл. 227 ГПК. Без правно значение е знанието или незнанието на ищеца, че посоченият от него ответник е починал. Законодателят не е уредил правно основание, по силата на което да се приеме, че и в този случай, за целите на гражданското съдопроизводство, процесуалното правоотношение с несъществуващия правен субект се поражда, а след това производството продължава с участието на неговите правоприменници.

По изложените съображения, Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И:

1. Въззивно решение, постановено при наличие на основание за спиране по чл.229, ал.1, т.4 ГПК, е недопустимо.

2. Процесуалната правоспособност е абсолютна процесуална предпоставка за възникването на правото на иск. Исково производство, при което посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска, е недопустимо и подлежи на прекратяване, поради начална липса на правоспособна страна, с която да се учреди валидно процесуално правоотношение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
 ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
 РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
 СВЕТЛА ДИМИТРОВА

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
 РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
 ДАРИЯ ПРОДАНОВА – О.М. по т.1

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
 на ОТДЕЛЕНИЯ: ВАНЯ АЛЕКСИЕВА.....

ТОТКА КАЛЧЕВА.....

ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА–О.М. т.1..

БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА.....

МАРИЯ ИВАНОВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|--------------------------------------|------------------------------------|
| 1. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ..... | 17. АЛБЕНА БОНЕВА..... |
| 2. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА – О.М. т.1..... | 18. БОНКА ДЕЧЕВА..... |
| 3. СВЕТЛА ЦАЧЕВА..... | 19. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА..... |
| 4. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА – О.М. т.1.. | 20. ЖИВА ДЕКОВА – О.М. т.1..... |
| 5. ВЕСКА РАЙЧЕВА – О.М. | 21. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА..... |
| 6. ПЛАМЕН СТОЕВ – О.М. т.1..... | 22. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА..... |
| 7. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА..... | 23. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА – О.М..... |
| 8. ЗЛАТКА РУСЕВА - О.М..... | 24. ВАСИЛКА ИЛИЕВА..... |
| 9. ДИЯНА ЦЕНЕВА..... | 25. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА..... |
| 10. БОЙКА СТОИЛОВА..... | 26. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА..... |
| 11. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА..... | 27. ЗОЯ АТАНАСОВА..... |
| 12. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА – О.М. т.1.... | 28. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ..... |
| 13. МАРИО ПЪРВАНОВ..... | 29. ВЕСЕЛКА МАРЕВА – О.М. т.1..... |
| 14. ЕМИЛ МАРКОВ..... | 30. БОРИС ИЛИЕВ..... |
| 15. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА..... | 31. БОНКА ЙОНКОВА..... |
| 16. ЕМИЛ ТОМОВ..... | 32. БОЯН ЦОНЕВ..... |

33. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
34. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
35. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
36. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
37. КОСТАДИНКА НЕДКОВА.....
38. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
39. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
40. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
41. ГЕРГАНА НИКОВА – О.М. т.1.....
42. ПЕТЯ ХОРОЗОВА – О.М. т.1.....
43. МАЙЯ РУСЕВА.....
44. АННА БАЕВА.....
45. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА – О.М. т.1.....
46. НИКОЛАЙ МАРКОВ.....
47. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ.....
48. СВЕТЛА ЧОРБАДЖИЕВА – освободена
на основание чл.165, ал.1, т.1 ЗСВ
49. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
50. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА – О.М. т.1.....
51. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
52. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
53. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА – О.М. т.1.....
54. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
55. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
56. ВАСИЛ ХРИСТАКИЕВ.....
57. ГАЛИНА ИВАНОВА.....
58. АНЖЕЛИНА ХРИСТОВА.....

ОСОБЕНО МНЕНИЕ
на съдиите **ВЕСКА РАЙЧЕВА** и **ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА**
по т.1 на ТР 1/2017 год. на ОСГТК на ВКС

Недопустимостими съдебни решения са тези по отношение на които съдът не е имал право, нито задължение да ги постановява. Съдебното решение е недопустимо тогава, когато ищецът **не е разполагал с право на иск** , /когато са липсвали + предпоставки или са налице – предпоставки за правото на иск/делото не е подведомствено/ или **не е упражнено надлежно** .

За да съществува правото на иск трябва да са налице положителни процесуални предпоставки: 1. правен спор; 2. интерес от предявяване на иска; 3. делото да е подведомствено на съда; 4. ищецът да има процесуална правоспособност. Има и една отрицателна предпоставка – сила на пресъдено нещо /влязло в сила съдебно решение между същите страни за същия спор/.

Процесуалната защита обаче може да бъде осъществена както при оспорване правото на иск, така и срещу *надлежното упражняване на правото на иск*. В този случай правото на иск съществува, но не е надлежно упражнено. За да бъде упражнено то надлежно трябва да са налице следните процесуални предпоставки: искът да е предявен от дееспособна страната; да е спазена родова подсъдност на делото; исковата молба да е подадена в предвидената от закона форма и др.

С оглед на тези предпоставки за съществуване правото на иск и неговото надлежно упражняване, следва да бъдат посочени и предпоставките, които обуславят извода за недопустимост на съдебното решение. Тези предпоставки могат да бъдат разделени основно в две групи: първата включва пороци на исковата молба, които я правят недопустима, а заедно с това недопустим става и целият съдебен процес; втората група включва само пороци, които са настъпили след провеждането на един допустим съдебен процес и засягат единствено окончателния за производството пред съответната инстанция съдебен акт – решението.

От втората група предпоставки за недопустимост на съдебното най-разпространеният порок е произнасянето от страна на съда по непредявен иск, с което се нарушава диспозитивното начало, като недопустимо би било и решението, в което съдът е уважил всички алтернативни или всички съединени при условията на евентуалност искове (при условията на евентуалност могат да се съединят и повече от два иска като отхвърлянето на всеки предходен обуславя разглеждането на всеки следващ). Недопустимо е и решението по спор, разрешен по-рано с влязло в сила решение. Разрешения със сила на присъдено нещо правен спор води до това че страните губят своето право на иск по отношение на разрешения спор. СПН погасява това право и за нея съдът следи служебно защото е абсолютна отрицателна процесуална предпоставка.

При наличие на основание за спиране на производството по чл. 229, ал.1 т.4 ГПК и направено искане от страна в процеса за това, което не е уважено, постановеният от съда съдебен акт по съществуващото на спора е **неправилно** поради допуснатото нарушение на съществени процесуалните правила, свързани с изясняване на спора от фактическа страна.

Порокът на съдебния акт, изразяващ се в незначитане на **доказана** връзка на преюдициалност на две висящи граждански производства поради отказа на съда да се спре делото, чиито предмет на спора е в отношение на обусловеност от изхода на другото висящо исково производство, засяга единствено правилността изводите на съда относно съществуването или несъществуването на защитимото субективно материално право, но не може да се приеме, че е основание за процесуална допустимост на обусловеното исково производство.

Процесуалната допустимост на иска винаги е въпрос, свързан с надлежното упражняване правото на иска за защита на конкретно субективно материално право, без значение избраната от ищеца вид и интензивност на съдебна защита.

С разясненията по ТР 8/2012 год. на ОСГТК на ВКС се прие, че „диспозитивното начало в гражданския процес се проявява в това, че участникът в правен спор сам определя кога, доколко и какъв обем защита да търси. **Правният интерес** (очевидно разбран в най-широк смисъл от гл.т. на търсена съдебна искова защита) от решаване на правния спор винаги произтича от конкретните обстоятелства, в които спорът се изразява и чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера. Видът на иска е призван да гарантира постигането на необходимата и достатъчна по вид и обем защита на материалните права“. В този аспект не може да се приеме, че правният интерес от търсена съдебна искова защита, като предпоставка за надлежното упражняване правото на искова защита се обуславя и от връзка на преюдициалност с друг правен спор, който има за цел единствено да се отрази на състоянието (съществуване респ. несъществуване) на спорното по обусловеното (евентуално като правен резултат) дело субективно материално право, но не и на възможността за неговата защита по исков ред.

Възприетата теза с дадените разяснения по т.8 на ТР 1/ 17.07.2001 год. на ОСГТК на ВКС „че до отпадане на процесуалната пречка, визирайки разпоредбата на чл. 182, б.“г“ ГПК (отм.) аналогична по съдържание с тази на чл. 229, л.1 т.4 ГПК, за упражняване правото на иск – а именно висящността на правен спор с характер на „обуславящ“ другия правния спор иск, производството по обусловения иск следва да бъде спряно, ясно сочи на изразеното разбирането на ОСГТК на ВКС, че „*съществуващата връзка на преюдициалност между две дела съставлява отрицателна процесуална предпоставка за надлежното упражняване правото на иск*“.

Тази теза отново се приповтаря от взетото от мнозинството на ОСГТК на ВКС решение за процесуална недопустимост на постановения съдебен акт по обусловено дело, без да се коментира нито необходимостта да се **приповтаря** нещо, което вече е прието, доколкото цитираното ТР е запазило действието си. Напротив, ако приемем, че въпросът отново

следва да бъде разрешен с тълкувателно решение на ОСГТК на ВКС , то взетото от мнозинството разрешение сочи , че не би следвало да се зачитат постановките и действието на цитираното тълкувателно решение, поради което и не може на неговите тези да се гради отново възприетото виждане, че **една връзка на преюдициалност между две дела** , която не е безспорно установена поради отказа на съда за спре обусловеното дело до приключване на висящия спор по обуславящия правен спор и този отказ не подлежи на проверка по пътя на обжалването , освен чрез обжалване на акта по същество, съставлява отрицателна процесуална предпоставка за предявяване на иска по условно приетото „ обусловено“ дело и то от категорията на абсолютните(л.5 при априорното „позоваване“ на правната теория , за разлика от това изразено в становището на САК , и л.6 от ТР).

Връзката на преюдициалност (обусловеност) между две висящи искиви производства не може да се счита за процесуална предпоставка за надлежното упражняване правото на иск и то само на едно от делата. Т.е. да се поставя пред ищеца , търсещ защита по т.н. „обусловен иск“ като изискване да установи отрицателния факт ,а именно липсата на друг висящ правен спор имащ връзка със заявения . Тази „връзка на преюдициалност в смисъла на обусловеност“ може само да бъде в състояние на едно твърдение на страната-ответник, заявена под формата на възражение като защита срещу търсена от ищеца защита. Няма спор , че тази връзка може да съществува обективно , но като твърдян факт , като обстоятелство , което има връзка със спорния предмет и по конкретно със съществуването или несъществуването му във вида , в който се търси защитата му , този факт подлежи на доказване по реда и начина , установен от ГПК. Този факт не може да се предполага аргіогі и се цени в един етап на преценка на правния интерес в широкия смисъл на интерес от търсената защита) и предпоставките за надлежното упражняване на иска . Неговата преценка не може да бъде направена извън преценката по основателността на спорното право , затова евентуалния отказ да се пре обусловеното дело до приключване на спора по обуславящия исков процес, съставлява допуснато **процесуално нарушение** , което се отразява **евентуално-** доколкото връзката на преюдициалност е налице и уважения обуславящ делото иск изключва или правопроеменя вида и обема на спорното по обусловения иск материално право , **и единствено** на основателността на иска. Ако приемем тезата , че връзката на преюдициалност касае само и единствено възможността за надлежно предявяване на обусловения иск , то от това следва ли ,че влязлото в сила решение по обуславящия иск препятства възможността това решение да бъде ценено при преценка на основателността на иска. Това би бил краен извод и неприемлива теза, но тя предопределя виждането , че връзката на преюдициалност между две дела е едно временно състояние , което не може да бъде ценено като абсолютна отрицателна процесуална предпоставка , след като целта на обуславящия иск е да промени резултата по същество, а не да изключи възможността за искова защита.

Спорът относно преюдициално правоотношение може да се предяви и в отделно производство. Наличието на обуславяне предполага наличие на

два спора – 1) **обулавящ (преюдициален)**, изходът от който рефлектира върху правилното решаване на 2) **обулавения**. В този случай на спиране подлежи именно второто (обулавеното) дело без значение дали е заведено хронологически първо или след завеждането на обулавящото. Преюдициален е този спор, по който със **сила на пресъдено нещо ще бъдат признати или отречени права или факти, релевантни за субективното право по спряното производство**. От процесуалноправна гледна точка връзката на преюдициалност предполага спиране на обулавеното дело поради обвързващата сила на съдебния акт (субективна и обективна) доколкото съда по това дело следва да съобрази решението на съда по обулавящото дело, ако то е влязло в сила преди решението по обулавеното дело да е било произнесено, а ако то е влязло в сила след постановяване и влизане в сила на решението по обулавеното дело, то последното би подлежало на отмяна по силата на чл. 303 ГПК. Това съобразяване се дължи на **материалноправната преюдициална зависимост между две правоотношения - субективното право или задължението, част от съдържанието на едното правоотношение, следва да възникна от фактически състав, включващ целия фактически състав на възникване на другото правоотношение**.

От казаното дотук следва, че целта на спирането по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК се корени в силата на пресъдено нещо, която ще бъде формирана по отношение на едно правоотношение, което предпоставя/обулавя съществуването на субективното право или задължение предмет на разглеждане от съда по обулавеното дело, а следователно това води до извода, че до голяма степен **връзката на преюдициалност има материален характер** и следва да бъде открита като бъдат изследвани в детайли **фактическите състави на материалните правоотношения**, които се разглеждат по двете дела, поради което съществуването или не на преюдициалното правоотношение не представлява предпоставка за съществуване правото на иск или за неговото надлежно упражняване, в който случай единствено би било от значение за допустимостта на съдебното решение.

Ето защо от процесуалноправна гледна точка връзката на преюдициалност предполага спиране на обулавеното дело поради обвързващата сила на съдебния акт (субективна и обективна) доколкото съда по това дело следва да съобрази решението на съда по обулавящото дело и ако не бъде спряното производство по обулавения иск, съдът ще постанови по този спор неправилен съдебен акт - поради допуснатото съществено нарушение на процесуалните правила, а не недопустим такъв. Наличието на обулавящо дело с предмет преюдициално правоотношение, което би било от значение за правилното решаване на спора по обулавеното дело, не засяга надлежното упражняване на правото на иск. Връзката между делата не е в кръга на процесуалните предпоставки, от наличието или липсата на които зависи упражняването на правото на иск. Основанието по чл.229, ал.1, т.4 ГПК има за цел съобразяване от страна на съда на решение по преюдициален въпрос и затова законът предвижда временно спиране на обулавеното дело. Наличието на пречката по чл.229,

ал.1, т.4 ГПК в определен момент от развитието на процеса не го прави недопустим, защото няма за последица прекратяване на делото, какъвто резултат произвежда липсата на положителна, или наличието на отрицателна процесуална предпоставка при упражняване правото на иск. Нарушаването от съда на нормата по чл.229, ал.1, т.4 ГПК е съществено процесуално нарушение, което създава вероятност, че постановеното по съществуващото на материалноправния спор решение е неправилно и затова по реда на инстанционния контрол то би подлежало на отмяна, а не на обезсилване като процесуално недопустимо.

съдия Веска Райчева
съдия Емануела Балевска
съдия Здравка Първанова
съдия Златка Русева
съдия Жива Декова
съдия Веселка Марева
съдия Геновева Николаева
съдия Петя Хорозова
съдия Татяна Върбанова
съдия Вероника Николова
съдия Снежанка Николова
съдия Емилия Донкова
съдия Гергана Никова
съдия Пламен Стоев
съдия Дария Проданова
съдия Радостина Караколева

**Особено мнение по т. 2 от Тълкувателно решение
№ 1/2017 на Общото събрание на Гражданската и
Търговската колегии на Върховния касационен
съд по т.д. № 1/2017**

В т. 2 от тълкувателното решение се приема, че исково производство, при което посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска, е недопустимо и подлежи на прекратяване, поради начална липса на правоспособна страна, с която да се учреди валидно процесуално правоотношение.

Необходимостта да бъде прекратено производството по иск, предявен срещу физическо лице, което е починало преди предявяване на иска се извежда от непосочването в исковата молба на правоспособна страна, с която да се учреди валидно процесуално правоотношение.

Процесуалната легитимация се определя като принадлежността на процесуалното право на иск на всяка от страните. Процесуалната легитимация се извежда от правното твърдение на ищеца в исковата молба. Тя зависи от заявената от ищеца принадлежност на спорното материално право така, както същото е индивидуализирано в основанието и петитума на исковата молба. Без значение е какво е действителното правно положение (т.е. материалноправната легитимация), тъй като към деня на предявяване на иска то е неизвестно. Така процесуалната легитимация обуславя допустимостта на иска, а материалноправната - неговата основателност.

В контекста на тези съображения е неприемливо разбирането, че посочването в исковата молба като ответник физическо лице, което след връщане на изпратена до него призовка се окаже, че е починало преди предявяването на иска, води автоматично до прекратяване на производството по делото. Такова разбиране противоречи и на редица разрешения, които са трайно установени в съдебната практика на ВКС.

Така например в ТР № 1/2010 от 30.03.2012 г. ВКС, ОСГК се приема, че процесуалната легитимация на страните е абсолютна процесуална предпоставка за правото на иск, поради което за наличието ѝ съдът следи служебно, и ако при проверката за това бъде констатирано, че исковете са предявени срещу ненадлежен ответник, съдът следва да укаже на ищеца да отстрани в определен срок тази нередовност чрез предприемане на действия за конституиране на надлежен ответник, като при неизпълнение на указаниято производството следва да бъде прекратено.

В т. 5. ТР № 1/2013, ВКС, ОСГК по гр.д. № 1/2013 се приема, че когато касационната инстанция констатира, че исковата молба е нередовна поради противоречие между обстоятелствената част, в която се излагат твърдения, сочещи на правен интерес да се търси защита срещу определено лице, и петитума, насочен срещу друго лице, въззивното решение е недопустимо и подлежи на обезсилване, като делото следва да се върне за ново разглеждане от друг състав на първоинстанционния съд.

Съществуването на тези служебни задължения на съда не следва да бъде отричано и когато при връчването на препис от исковата молба се установи, че посоченият ответник физическо лице е починало преди подаване на исковата молба в съда. Ищецът няма как със сигурност да знае, че посоченият от него ответник е починал, а дори да има съмнения, то фактът на смъртта се удостоверява официално в съответния акт за гражданско състояние до който гражданите нямат свободен достъп не могат да правят свободно справки в регистрите за гражданско състояние. Такива биха могли да направят едва по висящ процес, след издаване на надлежно удостоверение от съда. Ищецът ще бъде санкциониран с прекратяване на производството с всички последици от това (изгубване на вече платената държавна такса, евентуално настъпване на последиците на давността и пр.) само защото той не е знаел за смъртта на ответника към завеждането на исковата молба, без за него да съществува възможност да извърши надлежна проверка за това поради липса на свободен достъп до регистрите на населението. Такава възможност страната ще получи едва по висящо съдебно производство след издаване на надлежно съдебно удостоверение за това.

Няма процесуална пречка по имуществени спорове правопримниците на починалия преди предявяването на иска ответник да бъдат конституирани по същия ред, по който те се конституират, когато смъртта е настъпила в хода на процеса.

В случаите, когато смъртта на ответника настъпва във висящия процес (след подаването на исковата молба и образуването на делото), проблемът не се поставя, тъй като чл.227 ГПК разпорежда, че производството продължава с участието на правопримника и ако е постановено решение срещу починалия по време на процеса ответник, то е недопустимо.

Наследниците на починалия ответник стават страна, когато им бъде връчен преписът от исковата молба и тогава ще възникне процесуалното отношение между съда и тях.

Разбира се, когато предявеният иск е за защита на лични права, производството по делото следва да бъде прекратено, така както то се прекратява и ако ответникът е починал по-късно.

ПОДПИС:

В.Райчева

